

Title	Præstationssamfundets depressioner i udvalgt dansk samtidslyrik
Author(s)	Schultz, Korfix Lauritz
Citation	IDUN – 北欧研究 – . 2022, 24, p. 109-122
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/87441
rights	
Note	

Osaka University Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

Osaka University

Præstationssamfundets depressioner i udvalgt dansk samtidslyrik

Lauritz Korfix Schultz

Introduktion

Danmark har gennem en årrække været blandt de mest lykkelige lande på FN's årlige World Happiness Report.¹ Det er dog ikke alle danskere, der konstant går rundt med et smil på læben. Ifølge Psykiatrifonden er "fire til fem procent af den danske befolkning (...) deprimerede".² Ligesom 10 procent af den danske befolkning på et tidspunkt i deres liv vil få en depression.³ Over 416.000 danskere var ifølge Sundhedsdatastyrelsen i 2018 på antidepressiv medicin.⁴ Det høje tal skal ses i lyset af, at befolkningstallet ligger lige under seks millioner.⁵ Depression er således blevet en folkesygdom.⁶ Det vil sige en sygdom, der rammer mindst én procent af den samlede befolkning. WHO påpegede så tidligt som i 2001, at psykiske sygdomme inden for en kort årrække "ville blive den hyppigste årsag til selvmord".⁷ Depressioner rammer dog ikke kun mange danskere. Psykiske lidelser er blevet "et grundvilkår ved den moderne tilværelse".⁸ Ifølge WHO bliver flere mennesker i verden deprimerede.⁹ Det betyder, at depression nu er "den mest udbredte psykiske lidelse på verdensplan."¹⁰

Hvis mulighederne for at være lykkelig i dagens Danmark er legio, som FN's rapport foreskriver, kan det undre, hvorfor så mange danskere bliver deprimerede. Den præcise årsag til depression kan være svær at lokalisere, men hvad litteraturvidenskaben kan undersøge i denne sammenhæng, er, hvordan disse depressioner føles, og hvad de gør ved mennesker. Mens andre videnskabelige

¹ Hardingham-Gill 2021

² Krause Frantzen 2018: 10

³ Rosenberg 2017. *Depression i Den Store Danske* på lex.dk.

⁴ Medstat.dk 2019. Tallet gælder også danskere, der er medicineret for eksempelvis ADHD, angst, socialfobi, tvangstanker, posttraumatisk stress og spiseforstyrrelser.

⁵ Danmarks Statistik 2021

⁶ Dræby Sørensen 2002: 160

⁷ Krause Frantzen 2019: 31

⁸ Dræby Sørensen 2002: 160

⁹ WHO 2020

¹⁰ Krause Frantzen 2018: 11

discipliner må tage sig af at granske, hvad en depression er, hvad der i øvrigt er stor uenighed om,¹¹ vil denne artikel altså analysere, *hvordan det senmoderne præstationssamfund kan ses som katalysator for depression set gennem udvalgt dansk samtidslyrik*. Litteraturvidenskaben må tage psykiske lidelser, herunder depression, alvorligt, fordi det ”på grund af sygdommens udbredelse er (...) et relevant emne (...) der orienterer sig mod samtiden.”¹² For litteraten Mikkel Krause Frantzen handler litteraturvidenskabens analytiske fokus ikke om depressionen i sig selv. Det handler om en todelt opmærksomhed, der retter sig mod ”en given teksts blik på depression, men også på det blik på verden, som denne tilstand giver anledning til i det pågældende værk.”¹³ Den tilgang lægger denne artikel sig i slipsstrømmen på. Når man ser på, hvad depressionen gør, og hvordan den føles, er man også nødt til at være opmærksom på det samfund, depressioner udfolder sig i. I denne artikels tilfælde skeler litteraturvidenskaben således til sociologien, fordi der i det nye årtusind er udkommet ikke så få analyser, som kortlægger hvilken muld, det senmoderne menneskes depression gøder i. Der er flere toneangivende sociologer og filosoffer, der peger på, at det senmoderne samfunds nye krav om at præstere frem for at adlyde ordrer gør, at depressioner udløses. Den franske sociolog Alain Ehrenbergs *The Weariness of the Self. Diagnosing the History of Depression in the Contemporary Age* og den tysk-koreanske filosof Byung-Chul Hans *The Burnout Society* er nogle af de mest tydelige eksempler, og som denne artikels analyse primært beskæftiger sig med. Relationen mellem depressioner og ny dansk lyrik er jeg imidlertid ikke den første, der undersøger; denne artikel er inspireret af Krause Frantzens arbejder, der udover at have udgivet *En fremtid uden fremtid* fra 2018 om depressioner i det senmoderne samfund, også udgav artiklen *Litteratur og depression: Samtidslitteraturens depressive klager og anklager* i antologien *LITTERATUR OG ...: Litteraturvidenskabens tværfaglige engagement* i 2019 som analyserer, hvordan depression kommer til udtryk hos de to danske digtere Lea Marie Løppenthin og Sternberg. Udover dem er blandt andre også Thomas Korsgaard, Bjørn Rasmussen og Niels Frank eksempler på forfattere, der behandler det deprimerede sind i deres værker. De to forfattere, jeg vil arbejde med, er imidlertid Pablo Llambías og Caspar Eric, som også har depressioner som centralt tema i deres poesi. Dem vil jeg præsentere nu.

¹¹ Ehrenberg 2010: 3

¹² Lohfert Jørgensen 2019: 25

¹³ Krause Frantzen 2019: 31

Introduktion til Pablo Llambías og Caspar Eric

Pablo Llambías (1964-) og Caspar Eric (1987-) problematiserer i al deres forskellighed depressionens implikationer i en verden, hvori depressionen skamfuldt bliver til og den udmattelse, det senmoderne præstationssamfund fremkalder for mennesker i jagten på projekter, initiativer og lykke. Llambías udkom i 2013 under autofiktionens faner med sonetsamlingen *Sex Rouge*, der er rig på genkendelige sammenhænge mellem Llambías selv og digterjeget. Depressionen tager ofte udgangspunkt i jegets egen verden snarere end det omkringliggende samfund; anmelderen Peter Stein Larsen skrev rammende i Kristeligt Dagblad, at sonetterne havde ”bekendelsespoetisk” karakter.¹⁴ Tegnene på digterjegets depression træder frem i en slags dagbog, som digterjeget rituelt tvinger sig selv til at skrive i sonetform. Jeget fremtræder ”prosaisk og virrende”¹⁵ og er ”forankret i konkrete bagateller”.¹⁶ Denne er også udmattet, fuld af selvhad og fremmedhed for sig selv. Det er dog ikke med en følelse af at være berettiget til at være psykisk syg. Depressionen er tydelig i *Sex Rouge*: Indtaget af antidepressiv medicin kan ikke forhindre, at rodet hober sig op i lejligheden, ligesom der slækkes på hygiejnen, alt imens jeget bebrejder sig selv sin egen ineffektivitet. I sonetsamlingen forsøger digterjeget stedse at holde sin produktion i gang, ligesom digterjeget fortæller andre, hvor vigtigt det er at holde sig i gang, der i lige så høj grad er en kommentar til jegets egen uformåenhed. Det er let at sige til andre, at de skal holde sig i gang, men langt sværere at efterleve de produktive idealer selv, når depressionen plager. Det er ingen tvivl om, at der med alle kræfter forsøges at følge det senmoderne samfunds krav om at være produktiv, effektiv og søge nye projekter, ligesom der heller ikke er tvivl om, hvor udmattende og depressionsfremkaldende det kan være at efterleve disse krav.

Også Caspar Eric (1987-) behandler i sin tredje digtsamling, *Avatar*, hvad depressionen gør ved et menneske, der med otte langdigte kredser om verdens håbløse tilstand, fedme i USA, ensomhed, nyttesløshed, verdens uretfærdigheder og mennesker som febrilske, skamfulde og rettighedsløse væsener, der føler sig værdiløse og mangler lyst til livet. Som Thomas Bredsdorff skrev i sin anmeldelse af *Avatar* i Politiken, drives karaktererne i digtene: ”ikke af kærlighed til døden,

¹⁴ Stein Larsen 2014

¹⁵ Andersen Nexø 2013

¹⁶ Ibid.

men af truslen fra livet”.¹⁷ *Avatar* er ikke en digtsamling, der giver svar og løsninger – tværtimod tegner den med populærkulturelle referencer deprimerede billeder af deprimerede mennesker. Lad os nu se nærmere på, hvad depressionen gør, og hvordan den føles i Llambías’ og Erics poesi.

Analyse – Pablo Llambías

Ehrenberg har en central beskrivelse af, hvilken samfundsforandring de senmoderne samfund, herunder Danmark, har undergået: Forandringen består i, at samfundene før har været kulturer fulde lydighed, til at mennesket i dag selv skal være hovedarkitekt i eget liv.¹⁸ Også Han beskriver det 21. århundrede som et *Leistungsgesellschaft*, et præstationssamfund, hvor man måles på, hvad man opnår, og hvor mennesker ikke længere skal adlyde ordrer, men hvor man skal præstere.¹⁹ I præstationssamfundet er der meget få ting, man ikke må. Men der er meget, man skal – og der hersker en forestilling om, at alt er muligt. Præstationssamfundets taktstok dikterer, at du skal leve sundt, vælge den rigtige uddannelse og være initiativrig. Man skal hele tiden udvikle sig og være på vej frem. Sådan har det ikke altid været. Han peger på, hvordan mennesker ser på sig selv med nye briller i præstationssamfundet: ”They are entrepreneurs of themselves.”²⁰ At man er sin egen entreprenør, eller som Krause Frantzen formulerer det, at hvert menneske bliver til ”små entreprenante virksomheder”,²¹ ses i Llambías’ sonet *Jeg har galopperende angst* ved, at det går dårligt for det entreprenante menneske. Denne er ikke i stand til at investere og optimere tilstrækkeligt, og det får skammen til at vokse: ”Jeg skammer mig over mit // arbejde. Jeg skammer mig over min bog. // Jeg skammer mig over denne sonet.”²² Læses verslinjerne autobiografisk, hvilket er en absolut valid læsning, da der er utallige sammenhænge mellem digterjeget og forfatteren Llambías, er de interessante, da en bogudgivelse er en kraftpræstation i sig selv og dermed følger præstationssamfundets krav om at opnå noget, selv om digterjeget ikke føler, at denne er produktiv. Jeget er plaget af en selvkritik, hvor den dårlige samvittighed over ikke at kunne præstere mere og bedre sniger sig ind – og det gælder dels i et større perspektiv i form af arbejdet og dels i et mindre

¹⁷ Bredsdorff 2017

¹⁸ Ehrenberg 2010: 232

¹⁹ Han 2015: 8

²⁰ Ibid.

²¹ Krause Frantzen 2018: 18

²² Llambías 2013: 27

perspektiv i form af den enkelte sonet. For Han er modalverbet *kan* et centralt ord i præstationssamfundet.²³ I præstationssamfundet er det således imperativet om at præstere, der afstedkommer depression.²⁴ At *kunne* betyder at være i stand til at gøre noget, at udrette noget, men også at have evnen til at gøre noget. Digterjeget i Llambías' sonet føler, i en vurderende samtale med sig selv, at denne ikke kan noget: "Jeg skammer mig over ikke at kunne mere, // ikke at være bedre."²⁵ Jeget skammer sig over ikke at *kunne* mere – mere i forhold til hvad, kunne man spørge – idealet for, hvad et menneske skal kunne, er ikke defineret, fordi mulighederne i præstationssamfundet er uendelige og således udløser skam. Der er således en iboende dobbelthed i modalverbet *kunne*, jegets evner og de uendelige muligheder. I præstationssamfundet peger Han endvidere på, at: "The complaint of the depressive individual, "Nothing is impossible," can only occur in a society that thinks, "Nothing is impossible.""²⁶ Ifølge præstationssamfundets stemme er der med andre ord ingen grænser for, hvad der er muligt. Der betyder, at der opstår en diskrepans mellem, hvad jeget forventer af sig selv, og hvad det faktisk udretter. Når alt er muligt, er meget samtidig uopnåeligt for den deprimerede. Den manglende evne til at præstere er en (s)tilstand, der også rammer selve identiteten, hvilket ses i verbet *være*, der glimter på næste verslinje. Med sidestillingen af de to verber *kunne* og *være* tydeliggøres præstationssamfundets lighed mellem at *være i stand til* og at *eksistere*. Det senmoderne menneske har i Llambías' sonet kun en identitet i kraft af sin formåen, sine meritter. Ad den vej bliver depressionen, der gør det umuligt at præstere, en opløsende syre, der får identiteten til at ætse. Kendetegnende for sonetten er også, at den overordnede ikke er en chef, en gud eller anden form for autoritet, som kritiserer jegets utilstrækkelighed. Den overordnede er jeget selv. Han plæderer i den forbindelse for, at gerningsmanden og ofret ikke kan adskilles.²⁷ Og kendetegnende for den deprimerede er, at denne har svært ved at udforme projekter.²⁸ Måske ikke så underligt, at jeget i Llambías' sonet *Jeg forsøger at tænke over et foredrag* føler, at hjernen "stammer"²⁹ og går "i stå".³⁰ Jegets stammende og stillestående hjerne, på en og samme tid menneskelig

²³ Han 2015: 8

²⁴ Han 2015: 10

²⁵ Llambías 2013: 27

²⁶ Han 2015: 11

²⁷ Ibid.

²⁸ Ehrenberg 2010: 233

²⁹ Llambías 2013: 10

³⁰ Ibid.

(stammer) og maskinel (gå i stå), kan også forklares med Hans analyse af det udmattede og deprimerede menneske i det senmoderne samfund: "It is tired, exhausted by itself, and at war with itself."³¹ Når senmoderne mennesker har mange valgmuligheder, følger der nemlig et ansvar om at træffe de rigtige beslutninger og dermed også en følelse af selvbebrejdelse og skam, når et forkert valg træffes. Fejlene gør mennesket deprimeret, for det er med en bevidsthed om, at mennesket kunne have valgt anderledes. Det betyder helt konkret, at mennesker skammer sig, når de får en depression, fordi depressionen føles selvforskyldt. Det ansvar, mennesket dermed har i præstationssamfundet, karakteriserer Han således: "The achievement-subject stands free from any external instance of domination (...) forcing it to work, much less exploiting it. It is lord and master of itself. Thus, it is subject to no one—or, as the case may be, only to itself."³² Mennesket i præstationssamfundet er ikke underlagt nogen anden end sig selv, og dermed er der kun sig selv at bebrejde. Som det lyder i Llambías' sonet *Jeg har galopperende angst*: "Jeg skammer mig over // mig selv så dybt, som man overhovedet kan // skamme sig. Jeg ville ønske, jeg ikke var tvunget // til at bo i denne krop med denne // usle sjæl."³³ I passagen ligger en tung stemning af selvhad, men den udefrakommende årsag til selvhadet glimrer ved sit fravær. Det er tydeligt, at det er individuelle og selvbebrejdende faktorer inde i digterjeget, der afstedkommer følelsen af skam. Ehrenberg skriver i den forbindelse, at den dominerende følelse hos den deprimerede er følelsen af ikke at være succesfuld.³⁴ Ligesom Han peger på, at det er individets konkurrence med sig selv, der er depressionsudløsende.³⁵ Bemærkelsesværdigt ved Llambías' digterjeg er således, at denne væmmes ved sin sjæl snarere end ved samfundet, hvilket cementerer et fokus i Llambías' digtning: Depressionen er et indre anliggende; der er ikke en anden, et samfund, man kan rette skylden mod.

Ikke nok med, at valgene i det senmoderne præstationssamfund er overvældende mange sammenlignet med livet i det traditionelle samfund; valgene skal også udføres med passion. Som teologen og højskolelæreren Christian Hjortkær formulerer det, skal man være "lidenskabeligt engageret" i alt, hvad man foretager

³¹ Han 2015: 42

³² Han 2015: 11

³³ Llambías 2013: 27

³⁴ Ehrenberg 2010: 4

³⁵ Han 2015: 46

sig.³⁶ I Llambías' sonet *Jeg forsøger at tænke over et foredrag* er det depressionsramte jeg klar over, at der tidligere har været en retning. Retningen er imidlertid forsvundet i depressionens røgslør. Med Ehrenbergs ord er det således umuligt for den deprimerede at kommunikere med sig selv.³⁷ Sonettens deprimerede jeg tvinger sig selv til at tænke over et foredrag, som denne måske skal holde. Men det står også klart, at depressionen, der afstedkommer koncentrationsbesvær, modarbejder de hensigter, jeget har for at holde et succesrigt foredrag. Det bliver umuligt at kommunikere med sig selv: "På dette // sted standsede tanken, og jeg kunne ikke finde // ud af, hvad jeg mente. Hvad var det nu, // jeg ønskede. Hvad var det nu, jeg ville. Jeg // prøvede forfra med tanken. Det gik ikke. // Jeg fandt ikke frem til noget, jeg kunne bruge. Jeg // fandt ikke frem til noget, jeg kunne tænke".³⁸ Denne desperate søgen efter handling skriver Han om i *The Burnout Society*: "No-longer-being-able-to-be-able leads to destructive self-reproach and auto-aggression. The achievement-subject finds itself fighting with itself."³⁹ I Llambías' digtning ligger et begær efter at være mere lidenskabeligt retningsbestemt og handlingsorienteret i form af "Hvad var det nu, // jeg ønskede."⁴⁰ Begæret efter være et drømmende, handlende og skabende individ har eksisteret i den depressionsfrie hjerne. Det, jeget ønskede, anses som at være midlertidig glemt, for depressionens tåger bedøver ydeevnen til at imødekomme præstationskravets krav om projekter, initiativer og kommunikation. Det ændrer ikke ved, at der ledes efter et begær, så der kan udrettes noget lidenskabeligt, som fx i verslinjen: "Hvad var det nu, jeg ville. Jeg."⁴¹ Sonettens formkrav, der lyder på 11 stavelser på hver verslinje, giver derudover en abrupt sætningsmelodi, som gør, at formen afspejler jegets deprimerede og dermed fragmenterede tankestrømme i form af pronomenet *jeg*, der står og svæver tungt på verslinjens sidste del. Det er karakteristisk for sonetten, og således for det deprimerede jeg, at det forbliver ved intentionerne om at ville udrette noget, men at det deprimerede jeg ikke kan og dermed ikke har ret til at være til.

³⁶ Hjortkær 2020: 13

³⁷ Ehrenberg 2010: 233

³⁸ Llambías 2013: 10

³⁹ Han 2015: 11

⁴⁰ Llambías 2013: 10

⁴¹ Ibid.

Analyse – Caspar Eric

I sin analyse i *The Burnout Society* peger Han på forskellen mellem pligt- og præstationssamfundet: ”Prohibitions, commandments, and the law are replaced by projects, initiatives, and motivation. Disciplinary society is still governed by *no*. Its negativity produces madmen and criminals. In contrast, achievement society creates depressives and losers.”⁴² Erics langdigt *THE DARK KNIGHT* kredser i den forbindelse om, hvordan den deprimerede tænker, og hvilken rolle denne har i et præstationssamfund: ”og du vil føle dig værdiløs // og overveje om det er værd // overhovedet at fortsætte // alle de ting du har gjort // virker mere og mere nyttesløse // ligesom alt hvad du har lyst til // bare at ligge i sengen // med lyset slukket // som en maskine der er brændt sammen // sådan vil du føle // den deprimerede tilstand // men uden at den kommer // af en specifik grund // og derfor også uden // at tilstanden bare kan gå over // eller nogensinde når sit klimaks // selv når du holder om en du elsker // eller endelig går udenfor // for at trække lidt frisk luft // vil du bare blive mere // og mere frustreret // over at være ude af stand // til at føle den glæde // som alle andre virker til at føle”.⁴³ Det ses, at det depressive jeg ikke længere er ”able to be able”.⁴⁴ Det er simpelthen umuligt at gøre andet end at ligge i sengen, fordi mennesket føler sig værdiløs. Men ligesom i Llambías’ digtning, er det svært at sætte ord på, hvorfor depressionen har indtruffet, der er ikke nogen ”specifik grund”,⁴⁵ ligesom det heller ikke er til at sige, hvornår depressionen hører op, den føles bare som ”en grå tomhed”⁴⁶. Interessant er det, at den deprimerede ikke har lyst til at fortsætte. I den forbindelse skitserer Krause Frantzen, ud fra den amerikanske psykiater Frederick T. Melges, depressionen som ”en slags håbløshedens spiral, som en sky, der trækker et gardin for fremtiden.”⁴⁷ Det er således værd at bide mærke i, at følelsen af hverdagens rytme og fremtidshorizonten er forsvundet hos den deprimerede i digtet. Fremtiden føles ”bulldozet”⁴⁸ i *THE DARK KNIGHT*, hvilket konnoterer brutal ødelæggelse og noget irreversibelt, selv et ikke selv er herre over. Hos Llambías er det i højere grad selvbebrejdelsen, der ses som årsag til depressionen. Krause Frantzen peger

⁴² Han 2015: 9

⁴³ Eric 2017: 76

⁴⁴ Han 2015: 10

⁴⁵ Eric 2017: 76

⁴⁶ Eric 2017: 77

⁴⁷ Krause Frantzen 2019: 35

⁴⁸ Eric 2017: 77

gennem psykiateren og filosofen Thomas Fuchs på, at depressionen fænomenologisk set føles, som at man pludselig bliver opmærksom på tiden, fordi den deprimerede er ude af sync, hvad Fuchs kalder *eksplicit temporalitet* – tiden bliver pludselig synlig. Kendetegnende for denne desynkronisering er ifølge Fuchs, at man udover at være ude af sync med tiden, også er ude af sync med ”sine medmennesker og sin omverden”.⁴⁹ På den måde bliver den eksplicite temporalitet nærværende hos den deprimerede, samtidig med at der ses en frustration over, at tiden føles uendelig, da det som nævnt i digtet er umuligt at fastslå, hvornår depressionen begynder, og hvornår den har i sinde at slutte. Det understreges med, at det er: ”umuligt at fatte // at det nogensinde holder op”.⁵⁰ Den deprimerede er blevet så opmærksom på tiden, at den føles uendelig. I passagen ses også hvordan alt det, mennesket har gjort, føles nyttesløst hos den deprimerede. Forklaringen kan findes hos Ehrenberg, der skriver, at årsagen til stigningen i antallet af depressioner i anden halvdel af det 20. århundrede blandt andet skal findes i: ”the notion of limitless possibility”.⁵¹ Alt det, mennesket har gjort, bliver ligeegyldigt, fordi det lever i et præstationssamfund, hvor alt synes muligt. Den deprimerede jeg mærker derudover også skamfølelsen, som vi også så det i Llambías’ poesi. Depressionen føles så skamfuld, at risikoen for selvmord er til stede, fordi tiden ifølge digtet er uanstændig (hvad Llambías’ poesi som bekendt ikke har blik for). Og på ubarmhjertig vis er det mennesket, der kommer til at bøde for den uanstændige tid: ”Du vil skamme dig så ufatteligt // at når du endelig kun // kan se én eneste udvej // og endelig forstår ønsket om at iscenesætte dit eget selvmord”.⁵² At risikoen for selvmord er større for den deprimerede, fortæller forskningen også. Der er cirka 10 gange så stor risiko for at begå selvmord, hvis man lider af en psykiatrisk diagnose, som fx depression.⁵³ Hos Eric bliver tanken om at udføre selvmordet performativt, det skal ikke blot ske i ensomhed, det skal eksponeres, hvilket understreges med verbet *iscenesætte*. Selvmordet er således en hovedkarakter på præstationssamfundets scene. Lad os blive ved tanken om selvmord på grund af depression for en stund: Krause Frantzen peger på, at depressionen er fraværet af fremtid, og hvis fremtiden viser sig, er det kun som en

⁴⁹ Krause Frantzen 2019: 35

⁵⁰ Eric 2017: 77

⁵¹ Ehrenberg 2010: 230

⁵² Eric 2017: 80

⁵³ Nordentoft et al. 2011

trussel.⁵⁴ Selvmordet fylder en ikke så lille del i *THE DARK KNIGHT*, når det fastslås, at verdens tilstand øger risikoen for selvmord: ”og hvis alle kan holde // deres grinende tandproteser på plads // efter det jamen så // er verden heller ikke længere et sted // hvor jeg har lyst til at være”.⁵⁵ Når verdens tilstand svækker livslysten, gør det Erics digtning sig ind i Krause Frantzens tese, der bygger på, at fremtiden ”er gledet det poetiske subjekt af hænde.”⁵⁶ Den manglende fremtidsorientering i Erics digtning er interessant, fordi den viser et skift i tidslig forståelse af depressionens væsen. Som Krause Frantzen peger på, var Freuds forståelse af melankoli, der i en vis forstand kan sammenlignes med depressionen, baseret på et fortidstab, mens depressionen i nyere forskning retter sig mod et fremtidstab.⁵⁷

Udover den deprimeredes skam og mulige selvmord, er tvungen frihed også et centralt tema hos Eric. I det senmoderne samfund eksisterer ellers en forestilling om, at der er valgfrihed på livets hylder, at man kan vælge det liv, man har lyst til at leve, at man kan blive hvem og hvad man vil. Pointen er, at det er let at overse, at præstationssamfundet vælger for mennesket. Han påpeger således, at præstationssamfundet ikke har givet mennesket frihed.⁵⁸ Og Krause Frantzen skriver, at de mange valg og den store frihed, gør, at mennesker mest af alt ønsker frihed fra friheden.⁵⁹ Den form for pseudofrihed optræder i *ET UNCUT INTERVIEW I EN BULLSHIT VERDEN*: ”vor tids nye fitness // at alle er frie til at vælge // hvad de gerne vil dyrke”.⁶⁰ Mennesker er i Erics poesi frie til at vælge *hvad* de vil dyrke, men mennesket er ikke herre over, *om* det vil dyrke – friheden bliver på paradoksalt vis tvungen. Ordren er pålagt. Selv om verdens indretning får et drag over nakken i Erics poesi, hvilket står i kontrast til Llámbías’ digtning, ligger skylden for depressionen hos den deprimerede selv, og valgene sker i en sammenblanding af frihed og tvang.⁶¹ Friheden, der skal realisere jeget, formulerer Ehrenberg også som pålagt: ”norms that invited us to undertake personal initiative

⁵⁴ Krause Frantzen 2019: 37

⁵⁵ Eric 2017: 80

⁵⁶ Krause Frantzen 2019: 32

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Han 2015: 11

⁵⁹ Krause Frantzen 2018: 42

⁶⁰ Eric 2017: 24

⁶¹ Han 2015: 49

by enjoining us to be ourselves.”⁶² Paradokset sætter *ET UNCUT INTERVIEW I EN BULLSHIT VERDEN* ord på på flere måder: ”de fleste ting jeg føler og gør // har jeg ikke rigtig lyst til // det er et nederen arbejde at være voksen // det er et nederen arbejde at skulle elske // vores ide om den perfekte krop // er så forankret i tosomheden // at når vi begynder at gå fra hinanden // er vi ved at gå fra hinanden // jeg kan blive så træt // af konstant at tænke på penge // at jeg ikke kan overskue at have sex // hvilket får mig til at føle skyld // over at begrænse nogens lyst // eller ikke at realisere mig selv // som denne unge single mand // hvis største problem er // en alienagtig forvirring // over hvad jeg har lyst til // og hvad jeg har brug for // for jeg skal vide hvad jeg vil”.⁶³ Jegets mentale udmattelse smitter af på den fysiske udmattelse fx i form af selve livsdriften, herunder sexlysten, der bliver bremsset af den mentale udmattelse, hvilket er kendetegnende for det depressive menneske. Det viser også, hvordan friheden bliver en illusion, når jeget udmattes ved tanken om alt det, der synes muligt, alene tanken om arbejde, kærlighed, følelser, gøremål og realiserbarhed er udmattende, friheden ender i sidste ende med at være tvungen. Som Han skriver det, er det senmoderne menneske: ”Entirely incapable of stepping outward, of standing outside itself, of relying on the Other, on the world, it locks its jaws on itself”.⁶⁴

Konklusion

I denne artikel har jeg undersøgt, hvordan det senmoderne præstationssamfund kan ses som katalysator for depression set gennem udvalgt dansk samtidslyrik. Jeg har analyseret, hvad en depression gør, og hvordan den føles i Pablo Llambías’ *Sex Rouge* og Caspar Erics *Avatar*. Hvad depressionen gør, og hvordan den føles i digtene, er primært set gennem Ehrenbergs og Hans analyser af depressioner i det senmoderne præstationssamfund. Llambías’ og Erics poesi omhandler depressive karakterer i det senmoderne præstationssamfund, hvor depressionen hos begge forfattere skildres som skamfuld. I Llambías’ poesi er depressionen en individuel, skamfuld og selvbebrejdende affære, hvis jeg ikke har blik for, at præstationssamfundet kan være med til at skabe og fremme depression. Det depressive jeg er i konkurrence med sig selv og forsøger at *agere* i præstationssamfundet. I skammen over ikke at slå til og være værdifuld betyder det,

⁶² Ehrenberg 2010: 4

⁶³ Eric 2017: 23f.

⁶⁴ Han 2015: 42

at selvhadet blot bliver større. Hos Llambías ses det også, hvordan identiteten krakelerer, når evnen til at præstere udebliver. Der er således en stor uoverensstemmelse mellem det, jeget føler denne burde, og hvad denne egentlig er i stand til at udrette, ligesom der er en direkte korrelation mellem, hvad jeget kan og dennes evne til at føle sig berettiget til at være til. Analysen viser også, at depressionen i de analyserede digte i Erics *Avatar* ikke har start- og sluttidspunkt, tiden er blevet synlig og føles uendelig for den deprimerede, der lever i en uanstændig tid, der fremkalder depression. Der forsøges at *reagere på* depressionen i præstationssamfundet, men individet får skylden for depressionen uden at årsagen konkret kan lokaliseres, selv om samfundet bliver forsøgt fremstillet som årsag til depressionen. Mennesket bøder for en uanstændig tid i form af depression og er dermed i overhængende risiko for selvmord. Analysen viser endvidere, at friheden på paradoksal vis bliver tvungen, fordi jeget i Erics poesi i højere grad end hos Llambías kan vælge *hvad* denne vil, men ikke *om* denne vil.

The achievement society's depressions in selected new Danish poetry

Lauritz Korfix Schultz

Summary

People around the world often associate Denmark with happiness. In Denmark, nevertheless, cases of depression are increasing in number. This paper focuses on the effects of depression and what depression feels like in a late-modern achievement society, seen through the poetry of two Danish authors, Pablo Llambías and Caspar Eric. The central claim of the paper is that Denmark, over the years, has undergone a transformation from a disciplinary society to an achievement society. As a result of this change, the rising demands from society and the overwhelming panoply of possibilities confronting the self have caused mental exhaustion and depression to become a social illness. To the characters portrayed in the poetry in question, such depression is very shameful.

The analysis shows how the poetry of Llambías presents the depressed individual with an emotional household of self-reproaching guilt, self-hatred, and shame. Here,

the self does not observe the underlying cause of its depression as attributable to the achievement society; it only sees its competition with itself. Experiencing actual achievement by the self is associated with feeling entitled to exist. But the identity of the self snaps when the ability to achieve is absent. In other words, discrepancies occur between what the depressed self feels it should do and what the self is able to do. In Eric's poetry, time is made visible and infinite, and removes the future perspectives, without the cause for depression can be found. The self suffers from the times described is indecent and is therefore at risk of being suicidal. Freedom is constrained in the achievement society because the self in Eric's poetry can choose whatever it wants to do an achieve but not if it wants to do and achieve.

Litteratur

- Bredsdorff, Thomas (2017). De dør for livets skyld. Anmeldelse af Caspar Erics Avatar i: Politiken d. 19. januar 2017.
- Ehrenberg, Alain (2010). The Weariness of the Self. Diagnosing the History of Depression in the Contemporary Age. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Eric, Caspar (2017). Avatar. København: Gyldendal.
- Frantzen, Mikkel Krause (2018). En fremtid uden fremtid. København: Informations Forlag
- Frantzen, Mikkel Krause (2019). Litteratur og depression. Samtidslitteraturens depressive klager og anklager. I: Jørgensen, Jens Lohfert & Gregersen, Martin Rohr (2019). (red.), LITTERATUR OG ...: Litteraturvidenskabens tværfaglige engagement (s. 31-57). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Han, Byung-Chul (2015). The Burnout Society. Redwood City: Stanford University Press.
- Hjortkær, Christian (2020). Utilstrækkelig – *Hvorfor den nye moral gør de unge psykisk syge*. Aarhus: Klim.
- Jørgensen, Jens Lohfert & Gregersen, Martin Rohr (2019). (red.), LITTERATUR OG ...: Litteraturvidenskabens tværfaglige engagement (s. 5-31) Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Larsen, Peter Stein (2014). En tiltrængt fornyelse af dansk lyrik. Anmeldelse af Pablo Llambías' Sex Rouge i Kristeligt Dagblad d. 14. januar 2014.
- Llambías, Pablo (2013). Sex Rouge. København: Gyldendal.

- Nexø, Tue Andersen (2013). Ramt af ingenting. Anmeldelse af Pablo Llambías' *Sex Rouge* i *Dagbladet Information* d. 8. november 2013.
- Nordentoft, Merete, Mortensen Preben, og Pedersen, Carsten Bøcker (2011). "Absolute risk of suicide after first hospital contact in mental disorder", *Arch. Gen. Psychiatry*, vol. 68, nr. 10, s. 1058-1064.
- Sørensen, Anders Dræby (2002). "Den biologiske psykiatris renæssance og det antidepressive menneske" (s. 159-183). *Slagmark – Tidsskrift for idéhistorie*. Forlaget Slagmark (35).

Internet

- Danmarks Statistik (2021). Folketal. Lokaliseret d. 11. juni 2021 på <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/befolkning-og-valg/befolkning-og-befolkningsfremskrivning/folketal>.
- Hardingham-Gill T (2021). This country has just been named the happiest in the world. Lokaliseret d. 9. april 2021 på <https://edition.cnn.com/travel/article/worlds-happiest-countries-2021/index.html>.
- Medstat.dk (2019). Lokaliseret d. 16. april 2021 på <https://bedrepsykiatri.dk/wp-content/uploads/2019/12/2019-Medstat.-SDS-i-pdf.pdf>.
- Rosenberg, Raben (2017). Depression i Den Store Danske på [lex.dk](https://denstoredanske.lex.dk/depression). Lokaliseret d. 5. april 2021 på <https://denstoredanske.lex.dk/depression>.
- Sundhedsstyrelsen (2020). Stress / Tal og fakta. Lokaliseret d. 6. maj 2021 på <https://www.sst.dk/da/viden/mental-sundhed/stress/tal-og-fakta>.
- WHO (2020). Depression. Lokaliseret d. 9. april 2021 på <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression>.